

WACHTLIJST OF WERK?

SP

**SADET KARABULUT
MAUREEN VAN DER PLIGT
TJITSKE SIDERIUS**

WACHTLIJST OF WERK?

**MAATSCHAPPELIJKE ANALYSE VAN DE KOSTEN EN BATEN
VAN DE WACHTLIJST VAN DE SOCIALE WERKVOORZIENING**

SP Tweede Kamerfractie
januari 2012

Sadet Karabulut
Maureen van der Pligt
Tjitske Siderius

INHOUD

Wat is een maatschappelijke kosten en batenanalyse?	7
Kosten van de wachtlijsten	11
De rekenvoorbeelden	13
Conclusie	17

WAT IS EEN MAATSCHAPPELIJKE KOSTEN EN BATENANALYSE?

Social Return On Investment (SROI) is een kwantitatieve maatstaf voor de maatschappelijke impact van een kapitaalsinvestering. Ofwel: de waarde van sociale ondernemingen en investeringen in mensen kan gedefinieerd worden door hun meetbare sociale impact. Tegenwoordig wordt ook veel gesproken van de MKBA, Maatschappelijke Kosten en Batenanalyse.

De sociale werkvoorziening in Nederland

We leven in een kapitalistische werkelijkheid, waarin werkgevers mensen met een handicap doorgaans niet in dienst nemen. Als samenleving vinden we het echter onacceptabel dat mensen die een arbeidsprestatie kunnen leveren, thuis zitten. Een zinvolle, bevredigende dagbesteding is een kwestie van menselijke waardigheid. Omdat mensen in de Sociale Werkvoorziening (WSW) weinig keus hebben, moet er zorgvuldig met hen worden omgegaan. Sociale werkvoorziening betekent een noodzakelijk alternatief en een duidelijke politieke keuze.

Mensen met een arbeidsbeperking hebben een wettelijk recht op aangepaste arbeid. Gemeenten zorgen hiervoor en moeten erop toezien dat de arbeid aansluit bij de capaciteiten van WSW'ers. Het beste uit mensen halen, het sociale doel, luidt letterlijk in de Wet: 'het behoud, dan wel bevorderen van de arbeidsbekwaamheid'. De WSW geldt daarmee als een prachtige voorziening. Gemeenten en sociale werkvoorzieningen kunnen prima aan de slag met de hoofduitgangspunten uit deze wet.

Er zijn 110 uitvoerders van de wet sociale werkvoorziening (WSW) in Nederland. Dit zijn gemeenten en sociale werkplaatsen (SW-bedrijven). In Nederland werken 102.809 mensen met een indicatie voor de WSW. Het merendeel is in dienst bij een sociale werkvoorziening (97.116). Slechts 5.740 personen zijn in dienst bij een reguliere werkgever. De praktijk verschilt per SW-bedrijf, per gemeente, per afdeling, per groep en per werknemer.¹

Maar de bedoeling is overal hetzelfde: voorzien in aangepast werk voor mensen met een arbeidshandicap. Het beste uit mensen halen. De gemeente is daar verantwoordelijk voor. Het doel van de WSW is het bieden van aangepast werk in een beschermde omgeving aan mensen met een arbeidsbeperking. De uitvoering van de WSW is sinds 1969 opgedragen aan de gemeenten, die daarvoor gemeentelijke diensten kunnen instellen, maar de taken ook kunnen uitbesteden aan regionale 'werkvoorzieningschappen' of zelfstandige bedrijven (SW-bedrijven). Mensen met een matige tot ernstige lichamelijke, geestelijke en/of psychische handicap die aangewezen zijn op arbeid onder aangepaste omstandigheden kunnen vrijwillig een beroep doen op de WSW. Het UWV verzorgt de indicatiestelling.

¹ Wsw-statistiek 2010 – Panteia – 14 juli 2011

Al jaren bestaat een wachtlijst voor de WSW. Er staan op dit moment 21.662 mensen op de wachtlijst voor de sociale werkvoorziening. Met dit onderzoek wil de SP laten zien wat de kosten en baten zijn van mensen die op een wachtlijst staan. Dat zetten we af tegen de kosten en baten van het iemand aan het werk helpen in de sociale werkvoorziening. En wat blijkt: werken is goedkoper.

Kabinet-Rutte wijzigt de koers

In 2010 presenteerde het kabinet-Rutte het regeerakkoord met daarin een 'redesign' voor de sociale werkplaatsen. De werkplaatsen moeten van het kabinet op een andere wijze gaan werken en meer mensen laten doorstromen naar het vrije bedrijf. Bovendien staat de sociale werkplaatsen een forse bezuiniging te wachten. Als deze plannen doorgaan, dan zullen op termijn zestigduizend plekken in de sociale werkplaatsen verdwijnen.

Het kabinet wil dat meer mensen met een indicatie voor de sociale werkplaatsen aan de slag gaan in het normale bedrijfsleven. Zij beperken daartoe de instroom in de sociale werkplaats. Voor elke drie personen die uitstromen uit de sociale werkplaats, mag er maar één persoon instromen. Verder wil het Kabinet dat meer mensen met het instrument loondispensatie aan het werk gaan. Dat betekent voor de werknemer dat hij of zij wel naar vermogen werkt, maar onder het wettelijk minimumloon verdient. Het loon wordt aangevuld tot het sociaal minimum of tot het wettelijk minimumloon. Dat wordt afhankelijk van het gemeentelijk beleid. Meer werken heeft geen effect en werknemersrechten of een beetje pensioen opbouwen zit er niet in. Rondkomen of je gezin onderhouden evenmin.

Op zich zou iedereen met een beperking die dat kan en wil aan de slag moeten kunnen bij een reguliere werkgever. Alleen ontbreekt het in de plannen van het kabinet aan mogelijkheden daartoe: een fatsoenlijk salaris, voldoende begeleiding, opleiding en werkaanpassing en banen. Nu al is het bijna onmogelijk voor mensen uit de SW om in dienst te komen bij een reguliere werkgever of voor jonggehandicapten om vanuit het speciaal onderwijs begeleid te gaan werken of de sociale werkvoorziening in te stromen. Wanneer het contract en de begeleiding aflopen, loopt ook de baan af. En juist van de werkgevers vraagt het kabinet niets.

Een ander bewijs daarvoor is de groeiende wachtlijst van de sociale werkplaatsen. Waarom zet het kabinet deze mensen achter de geraniums? Waar zijn dan al die banen voor al die mensen die zich suf solliciteren? Maar vooral, wat doet het met mensen als ze achter de geraniums moeten zitten? En wat kost het de samenleving? In dit verkennend onderzoek wordt een maatschappelijke kosten- en batenanalyse gemaakt van enerzijds mensen die op de wachtlijst staan en anderzijds mensen die een echte baan hebben in de sociale werkplaats.

De wachtlijst van de sociale werkplaatsen

Al enige jaren groeit de wachtlijst van de sociale werkplaatsen gestaag. In 2009 stonden er 18.752 mensen op de wachtlijst voor de sociale werkvoorziening. Dat aantal steeg in 2010 naar 21.662. Mensen op de wachtlijst hebben een indicatie gekregen voor de werkplaats, maar kunnen vanwege onvoldoende plek niet instromen. Doordat het Kabinet de instroom in de sociale werkvoorziening drastisch inperkt, zal de wachtlijst alleen maar groeien. De gemeenten krijgen van het Rijk een taakstelling voor het aantal arbeidsplekken met de bijbehorende financiering. Alle plekken die een gemeente boven deze taakstelling creëert, moet de gemeente zelf betalen. In 2010 was de subsidie per arbeidsplek € 27.000. Het Kabinet is van plan om deze subsidie per 2015 drastisch te verlagen naar € 22.500.

Samenstelling van de wachtlijst

Op de wachtlijst van de sociale werkvoorziening staan meer mannen (63%) dan vrouwen (37%). 41% van de mensen op de wachtlijst is ouder dan 45 jaar. De gemiddelde leeftijd is ruim 39 jaar. De helft van de mensen op de wachtlijst heeft een psychische beperking. Bijna een kwart (23%) heeft een lichamelijke beperking en 26% heeft een verstandelijke beperking. Ruim driekwart (78%) heeft een matige arbeidshandicap, terwijl ruim een vijfde (22%) een ernstige arbeidshandicap heeft. Eind 2009 had 46% van alle mensen op de wachtlijst een advies voor begeleid werken, eind 2010 was dat percentage 47%.² De overige personen op de wachtlijst hebben een advies voor een arbeidscontract bij de sociale werkplaats (detachering of beschut werken).

Wachtlijsten op gemeentelijk niveau

De bezuinigingen op de sociale werkvoorzieningen en op de begeleiding en werkplekaanpassingen van mensen met een beperking hebben grote invloed op de lokale wachtlijsten. Over het algemeen is lokaal een groei van de wachtlijsten waar te nemen. Een kleine inventarisatie levert een zorgelijk beeld op. Bij het SW-bedrijf Licom staan er meer dan 1000 mensen op de wachtlijst. Dat zijn mensen die verplicht thuis zitten, maar dolgraag zouden willen werken. Ook in de grote steden is te zien hoe de samenleving dit arbeidspotentieel onbenut laat. In Den Haag (396), Groningen (350), Helmond (496) en Zwolle (315) staan mensen onvrijwillig aan de kant. De indicatie is een garantie voor voldoende begeleiding en werkplekaanpassing voor velen. Zonder deze begeleiding en werkplekaanpassing is het voor de meeste mensen op de wachtlijst onmogelijk om een baan bij een reguliere werkgever te vinden en vooral te behouden.

Gevolgen bezuinigingen voor de sociale werkplaatsen

Door de forse bezuinigingen van het Kabinet op de sociale werkvoorzieningen wringen veel bedrijven zich in allerlei bochten om deze miljoenenbezuiniging op te lossen. Het is onmogelijk om deze bezuinigingen door te voeren zonder dat de werknemers of de mensen op de wachtlijst hier hinder van ondervinden. Veel sociale werkplaatsen hebben een plaatsingsstop ingesteld. Mensen die op de wachtlijst staan, krijgen een brief dat zij voorlopig niet aan de slag kunnen in de sociale werkplaats. Deze plaatsingsstop geldt vaak voor enkele jaren (bijvoorbeeld bij de Haeghe Groep, Pantar en VWS-Groep). Mensen zitten dus jarenlang werkloos thuis.

Ook de werknemers die nu werken bij een sociale werkvoorziening zien grote veranderingen op hun werkplek. Het meest extreme geval is de sluiting van een SW-bedrijf in Twente. 700 werknemers verliezen hun baan en hebben tot op heden geen zekerheid over de toekomst. Andere bedrijven kiezen ervoor om tijdelijke contracten niet te verlengen en deze werknemers te ontslaan (bijvoorbeeld Wedeka en Baanstede). Bij weer andere bedrijven is het verlies van banen in de toekomst al aangekondigd (zoals bij Soweco en Permar). Er zijn ook bedrijven waar men niet direct bezuinigt op de werknemers, maar wel de begeleiding ontslaat (zoals Promen). Door het verlies van de begeleiding is het voor de werknemers met een indicatie bijna onmogelijk om hun werk uit te voeren.

Gevolgen voor mensen op de wachtlijst³

De gevolgen voor de mensen op de wachtlijst zijn enorm. Door het langdurig thuis zitten, voltrekken zich persoonlijke drama's in Nederland. We spreken van langdurig op de wachtlijst als een geïndiceerde meer dan 12 maanden moet wachten voordat deze in aanmerking komt voor een dienstbetrekking in de sociale werkvoorziening. Uit onderzoeken naar de mensen op de wachtlijst blijkt dat zij een grote kans hebben op schulden, omdat zij meer tijd hebben om het geld uit te geven. Ook blijkt dat mensen die langdurig op de wachtlijst staan zich op den duur in een 'verminderde emotionele toestand' bevinden. Hierbij moet worden gedacht aan: verminderd zelfvertrouwen, frustratie, wanhoop, gevoel van mislukking en moedeloosheid. Ook bestaat er eerder het gevaar tot het vervallen in criminaliteit, alcohol- en drugsgebruik, vereenzaming en depressiviteit.

KOSTEN VAN DE WACHTLIJSTEN

Het is niet gratis om mensen langdurig op een wachtlijst te plaatsen voor de sociale werkplaatsen. Naast het feit dat het Rijk de uitkeringen moet doorbetalen, zijn er kosten verbonden aan het beheer van wachtlijsten en uitkeringen. Het Kabinet heeft de doelstelling om de sociale werkplaatsen te laten inkrimpen met 60.000 banen. Omdat steeds minder mensen in aanmerking komen voor werk in de sociale werkvoorziening, groeit het aantal mensen op de wachtlijsten.

Een korte doorrekening laat zien dat het oplossen van de wachtlijsten door mensen een baan te geven in de sociale werkplaats, zal leiden tot een enorme kostenbesparing. Het in stand houden van de wachtlijsten is economisch onverstandig omdat het de maatschappij hogere kosten oplevert. De berekening betreft drie voorbeelden van mensen uit Amsterdam die op de wachtlijst van de WSW staan, te weten:

- A: Een alleenstaande met een bijstandsuitkering (WWB)
- B: Een alleenstaande ouder met een bijstandsuitkering (WWB)
- C: Een jonggehandicapte (Wajong)

N.B.: Voor deze berekening is uitgegaan van gegevens uit Amsterdam. Gegevens uit andere gemeenten kunnen hiervan afwijken.

In de berekeningen zijn voor alle personen twee scenario's opgenomen. Het eerste scenario zijn de kosten die de samenleving maakt voor de betreffende persoon in een uitkering. Het tweede scenario betreft de kosten die de samenleving maakt voor de betreffende persoon als hij of zij vanaf de wachtlijst gaan werken in de sociale werkvoorziening. In zijn algemeenheid geldt dat de samenleving dan geen uitkering meer hoeft te betalen. Daarvoor in de plaats komen de kosten van een arbeidsplaats in de sociale werkvoorziening. Deze laatste kosten zijn weliswaar hoger dan een uitkering, maar er hoeven minder toeslagen te worden verstrekt. Ook wordt er een minder groot beroep gedaan op de zorg en er hoeven geen apparaatskosten dan wel re-integratiekosten te worden gemaakt. In het tweede scenario is de samenleving goedkoper uit dan wanneer iemand in een uitkering blijft.

Werk is een waardevolle toevoeging aan het leven van personen en zorgt niet alleen voor inkomen, maar ook voor gezondheid van de samenleving. Dit wordt geïllustreerd door Richard Price⁴, die beschrijft dat het hebben van werk samenhangt met een kleinere kans op depressie en ziekte. Verder bouwt een werkloze wachtlijstcliënt weinig werkervaring op en heeft daarmee ook in de toekomst een lagere sociaaleconomische status dan wanneer hij wel werkt. Ook sociale isolatie vormt een probleem voor mensen zonder werk én voor de samenleving.

⁴ Richard H. Price, Michelle van Ryn, en Amir D. Vinokur, Impact of a preventive job search intervention on the likelihood of depression among the unemployed, in: *Journal of Health and Social Behavior*, jaargang 33, juni 1992, p. 158-167

Daarnaast zijn er besparingen die lastiger in geld zijn uit te drukken, zoals de besparingen op de kosten van jeugdzorg en justitie en op de kosten van de overlast die jongeren die achter de geraniums komen, kunnen veroorzaken. Onlangs bleek in Amsterdam dat 40% van de jongeren uit de Top 600-criminelen mensen met een licht verstandelijke beperking zijn.

Deze doelgroep is voor 60% de dominante bevolkingsgroep binnen de jeugdgevangenis in de hoofdstad, dus hen op de bank laten zitten is vragen om problemen en vragen om kosten voor de maatschappij. Het uit de gevangenis houden van één jongere levert per dag € 800 op.

Deze zogenoemde softe indicatoren zijn niet in geld uit te drukken, maar betekenen des te meer voor de betreffende personen: meedoen in de maatschappij, toegenomen eigenwaarde, toegevoegde sociale contacten en toegenomen levensgeluk van de mensen.

DE REKENVOORBEELDEN

A: ALLEENSTAANDE BIJSTANDSGERECHTIGDE

Een alleenstaande bijstandsgerechtigde op de wachtlijst levert € 6.236 euro per jaar op als hij of zij een dienstverband bij de sociale werkvoorziening aan gaat.

Maatschappelijke uitgaven per jaar voor iemand die op de wachtlijst staat voor een plek in de sociale werkplaats:

1	Uitkeringslasten	€ 7523,16
2	Vakantietoeslag	€ 396,00
3	Toeslag gemeente Amsterdam	€ 3167,64
4	Werkgeverslasten	€ 4513,20
5	Langdurigheidslasten	€ 364,00
6	Apparaatskosten DWI	€ 4704,00
7	Gemiddelde reïntegratiekosten	€ 4300,00
8	Huurtoeslag o.b.v. inkomen 923,90, huur 500, servicekosten 50	€ 3372,00
9	Zorgtoeslag o.b.v. inkomen 923,90	€ 828,00
10	Zorgconsumptie: 360 euro per maand hoger dan dat van werkende leeftijdsgenoot. Kwart als kostenbesparing genomen.	€ 960,00
11	Verlies inkomsten LB i.g.v. baan bij WSW i.t.t. LB van uitkering	€ 1416,00
12	Verlies toegevoegde waarde productiewaarde werknemer WSW (30% loonwaarde WML)	€ 5160,00
Totale kosten van alleenstaande wachtlijstklant:		€ 36.704,00

Dit afgezet tegen de uitgaven van dezelfde persoon als hij/ zij in dienst zou zijn bij de WSW:

12	Plaatsing per persoon per jaar (rijkssubsidie, salaris, begeleiding, etc)	€ 27.000,00
13	Huurtoeslag bij aanvangssalaris WSW van € 1.500 per maand, huur € 500, servicekosten € 50	€ 2640,00
14	Zorgtoeslag o.b.v. inkomen € 1.500	€ 828,00
Totale kosten van alleenstaande werkend bij WSW:		€ 30.468,00

B: ALLEENSTAANDE OUDER BIJSTANDSGERECHTIGDE

Een alleenstaande ouder in de bijstand op de wachtlijst zou bij een dienstverband WSW een besparing opleveren van 10.461 euro per jaar.

1	Uitkeringslasten	€ 10.532,40
2	Vakantietoelage	€ 554,40
3	Toeslag gemeente Amsterdam	€ 3.167,64
4	Werkgeverslasten	€ 6.397,56
5	Langdurigheidslasten	€ 923,00
6	Apparaatskosten DWI	€ 4.704,00
7	Gemiddelde reïntegratiekosten	€ 4.300,00
8	Huurtoeslag o.b.v. inkomen € 923,90, huur € 500, servicekosten € 50	€ 3.372,00
9	Zorgtoeslag o.b.v. inkomen € 923,90	€ 828,00
10	Kindgebonden budget	€ 1.692,00
11	Zorgconsumptie: € 360 per maand hoger dan dat van werkende leeftijdsgenoot. Kwart als kostenbesparing genomen.	€ 960,00
12	Verlies inkomsten LB i.g.v. baan bij WSW i.t.t. LB van uitkering	€ 480,00
13	Verlies toegevoegde waarde productiewaarde werknemer WSW (30% loonwaarde WML)	€ 5.160,00

Totale kosten van een alleenstaande ouder wachtlijstklant WWB: € 43.071,00

Dit afgezet tegen de uitgaven van dezelfde persoon als hij/zij in dienst zou zijn bij de WSW:

14	Plaatsing per persoon per jaar (rijkssubsidie, salaris, begeleiding, etc)	€ 27.000,00
15	Huurtoeslag bij aanvangssalaris WSW van € 1.500 per maand, huur € 500, servicekosten € 50	€ 2.640,00
16	Zorgtoeslag o.b.v. inkomen € 1.500	€ 828,00
17	Kindgebonden budget	€ 1.692,00
18	Scholierenvergoeding	€ 450,00

Totale kosten van een alleenstaande ouder werkend bij WSW: € 32.610,00

C: ALLEENSTAANDE JONGGEHANDICAPTE

Een alleenstaande jonggehandicapte op de wachtlijst van de sociale werkvoorziening zou bij een dienstverband WSW een besparing opleveren van 3.532 euro per jaar.

1	Uitkeringslasten	€ 1.5600,00
2	Langdurigheidslasten	€ 364,00
3	Apparaatskosten DWI	€ 6.300,00
4	Huurtoeslag o.b.v. inkomen € 923,90, huur € 500, servicekosten € 50	€ 3.372,00
5	Jonggehandicaptenkorting	€ 696,00
6	Zorgtoeslag o.b.v. inkomen € 923,90	€ 828,00
7	Zorgconsumptie: € 360 per maand hoger dan dat van werkende leeftijdsgenoot. Kwart als kostenbesparing genomen.	€ 960,00
8	Verlies inkomsten LB i.g.v. baan bij WSW i.t.t. LB van uitkering	€ 1.416,00
9	Verlies toegevoegde waarde productiewaarde werknemer WSW (30% loonwaarde WML)	€ 5.160,00

Totale kosten van een alleenstaande wachtlijstklant Wajong: € 34.696,00

Dit afgezet tegen de uitgaven van dezelfde persoon als hij/zij in dienst zou zijn bij de WSW:

13	Plaatsing per persoon per jaar (rijkssubsidie, salaris, begeleiding, etc)	€ 27.000,00
14	Huurtoeslag bij aanvangssalaris WSW van € 1.500 per maand, huur € 500, servicekosten € 50	€ 2.640,00
15	Zorgtoeslag o.b.v. inkomen € 1.500	€ 828,00
16	Jonggehandicaptenkorting	€ 696,00

Totale kosten van een alleenstaande jongere werkend bij WSW: € 31.164,00

CONCLUSIE

Uit de voorgaande berekeningen blijkt dat de samenleving goedkoper uit is als de wachtlijst voor de sociale werkvoorziening per direct wordt opgeheven. Een alleenstaande bijstandsgerechtigde aan het werk helpen levert de samenleving € 6.236 per jaar op. Een alleenstaande ouder in de bijstand aan het werk helpen € 10.461 per jaar. Voor een jonggehandicapte is dat € 3.532 euro per jaar. Op het moment dat alle mensen op de wachtlijst in dienst bij de sociale werkvoorziening komen levert dat minimaal 76,5 miljoen op. Maar al deze bedragen vallen in het niet bij het verdwijnen van de kosten van het wachtlijstenbeheer, de vermindering van zorgkosten en de overige sociale baten (meer zelfvertrouwen, minder depressies, minder criminaliteit etc.).

Het instandhouden van de wachtlijst geeft niet alleen veel persoonlijke drama's en menselijk leed, maar het is ook economisch gezien heel onverstandig. Niet alleen vanuit sociaal, maar ook vanuit financieel economisch oogpunt is het aan te raden te investeren in het oplossen van de wachtlijsten.

Voorstel

Aangezien er nog steeds geen sluitend arbeidsmarktbeleid is, worden kwetsbare werkzoekenden veroordeeld tot lang wachten en onzekerheid over het moment dat zij aan de slag kunnen. Het kabinet zegt de werkloosheid aan te willen pakken. De SP roept het kabinet op om de daad bij het woord te voegen en de wachtlijsten voor de sociale werkvoorziening op te lossen. Ook moet het kabinet wat de SP betreft een gedegen maatschappelijke kosten- en batenanalyse laten maken van de sociale werkplaatsen voordat het definitief besluit om de sociale werkvoorziening te gronde te richten, waarbij de schade onherstelbaar zal zijn.

Postbus 20018
2500 EA Den Haag
www.sp.nl